

Contra la desinformació, regulació

Les 'fake news' i les mitges veritats posen pressió, i són també acicats, per a les fràgils democràcies europees

Carme Colomina
 Periodista especialitzada en la UE

Un fals vídeo d'Emmanuel Macron en què anunciava la dimissió es va fer viral a Níger, el setembre del 2023. El novembre del mateix any, un altre *deepfake*, generat per intel·ligència artificial (IA) mostrava el canceller alemany, Olaf Scholz, demanant al Tribunal Constitucional Federal del seu país la prohibició de la "feixista" Alternativa per Alemanya. Unes gravacions d'àudio falses van distorsionar del tot les darreres eleccions eslovaques, mentre que centenars de perfils falsos a Facebook amplifiquen avui dia de manera coordinada propaganda progovernamental a Hongria.

En un any d'eleccions europees, amb diferents comicis a 12 estats membres, i legislatives a quatre països candidats a la Unió Europea (UE), la desinformació -que adopta formes cada vegada més sofisticades- s'ha convertit en una amenaça real per a les fràgils democràcies europees. Per aquesta raó, Brussel·les ja ha advertit les grans plataformes tecnològiques -entre elles TikTok, X i Facebook-, que aviat hauran d'identificar el contingut generat per IA que es comparteixi en aquestes xarxes.

La desinformació ha esdevingut una pressió sistèmica cada vegada més gran per a la Unió Europea. La vella propaganda, amplificada exponencialment per la tecnologia i la

Traducció al català del dossier publicat al núm. 122 de la revista *Alternativas Económicas*,

hiperconnectivitat, s'ha multiplicat en potència i sofisticació.

Les possibilitats són ingents: xarxes socials (obertes o encriptades); bots (aplicacions de programari que executen tasques automatitzades) i tècniques de microfocalització, com els *dark ads* -publicitat dirigida psicomètricament per influir en l'opinió pública i enverinar el clima del discurs-; sistemes d'IA que imiten els humans o reproduïxen la cognició humana a base de dades i entrenament, i tècniques de manipulació d'àudio i vídeo que alteren la nostra percepció i ens induïxen a desconfiar fins i tot de la nostra capacitat de discernir sobre què és i què no és veritat.

Brussel·les exigirà a xarxes com TikTok i Facebook que identifiquin el contingut generat per IA

Calendari electoral

La resposta de l'Executiu de Brussel·les al desafiament de la desinformació ha passat per diferents fases. Tot i que, sobre una línia temporal, podríem veure com la maquinària normativa de la Unió s'ha anat accelerant quan s'acosta la celebració d'eleccions al Parlament Europeu.

L'any 2014 va ser el moment d'irrupció, de presa de consciència: la desinformació i les interferències híbrides van entrar en el debat europeu, encara de manera incipient i per petició de les repúbliques bàltiques, preocupades per l'evolució del conflicte a Ucraïna i l'impacte en l'opinió pública d'aquests països.

La desinformació s'entenia llavors únicament com una amenaça exterior de la qual alguns estats membres se'n sentien completament allunyats. No obstant això, abans dels comicis europeus del 2019, la Unió -escarmentada amb el referèndum del Brexit, les presidencials dels Estats Units del 2016 i la irrupció de la desinformació a les eleccions de França i Alemanya el 2017- ja s'hi havia anticipat amb l'aprovació d'un primer marc de control de les plataformes en línia.

El Codi de Pràctiques sobre Desinformació va ser el primer mecanisme autoregulator, acordat a Brussel·les amb els representants de les grans plataformes tecnològiques, que va trencar la coartada d'intermediació asèptica a la qual s'havien aferrat durant anys els grans gegants digitals. Però també es va convertir, des del punt de vista de la responsabilitat sobre el contingut, en una externalització a favor d'empreses privades del poder de regular el discurs públic en línia.

I va arribar la 'infodèmia' del coronavirus

Més tard va arribar la *infodèmia* dels temps de coronavirus, que va elevar l'impacte del fenomen a escala global i la necessitat de coordinació. Però també va propiciar l'aprovació de lleis contra la desinformació que van servir de coartada per restringir la llibertat d'expressió i la pluralitat mediàtica en alguns estats membres com Hongria i Polònia. A

Traducció al català del dossier publicat al núm. 122 de la revista *Alternatives Econòmiques*,

Eslovènia, el Govern del primer ministre Janez Janša va augmentar la pressió amb campanyes de descrèdit i denúncies als tribunals contra periodistes crítics.

No obstant això, el salt endavant que ha situat la Unió Europea al capdavant de la regulació digital ha estat, d'una banda, l'aprovació de la Llei de Serveis Digitals (DSA, en les sigles en anglès), convertida en la primera eina de caràcter regulador fort de la UE, per lluitar contra continguts il·lícits amb capacitat sancionadora. I, d'altra banda, l'acord sobre la Llei d'Intel·ligència Artificial (AI Act), que pretén regular els riscos en l'ús de la IA i imposa un codi de conducta ètic recolzat per multes milionàries a les empreses que l'incompleixin.

Contradiccions i debilitats

Tota aquesta evolució politiconormativa no ha estat exempta de contradiccions internes ni de presa de consciència dels riscos que pot comportar la lluita contra la llibertat: des de la privatització de la censura en mans de les mateixes plataformes digitals, fins a les amenaces contra la llibertat d'expressió que comporten les polítiques d'eliminació de contingut; i els debats interns que va generar a les institucions europees les decisions de prohibir mitjans russos com RT i Sputnik, i de limitar l'ús de TikTok.

La resposta europea s'ha construït a base d'assaig i error, fins a arribar a la conclusió que el veritable problema de la desinformació no és la mentida, sinó la seva capacitat d'expandir-se i penetrar, és a dir, les tàctiques coordinades de difusió de determinats continguts mitjançant diferents plataformes.

En aquest context, es manté l'accent en el caràcter geopolític d'un desafiament que Brussel·les ha etiquetat recentment com a "manipulació de la informació i interferència estrangera" (FIMI, per les sigles en anglès de Foreign Information Manipulation and Interference), amb Rússia i la Xina com a principals objectius de les unitats d'identificació i denúncia de la desinformació del Servei d'Acció Exterior Europeu.

Objectiu: desestabilitzar les societats

Però entendre la desinformació com a conseqüència directa d'una amenaça exterior és limitat i esbiaixat. Les línies entre els actors interns i els externs són difuses. Hi ha una nebulosa de grups creadors o propagadors de notícies falses que no estan delimitats geogràficament ni organitzats de manera centralitzada. La desinformació, entesa com a "informació falsa, creada deliberadament per perjudicar una persona, grup social, organització o país" -segons la definició de la Comissió Europea-, té com a objectiu desestabilitzar societats, atacant directament espais civils amb la finalitat de fomentar la polarització i el malestar, o el conflicte.

Malauradament, la difusió de la desinformació no cau en sac foradat. La capacitat que té de penetrar en els pressupostos públics, de confondre o erosionar, per exemple, la confiança en institucions o els processos electorals, s'aprofita moltes vegades de divisions socioculturals existents; apunta cap a vulnerabilitats prèvies, i a pors o sentiments de greuge, que han alimentat la concatenació de crisis acumulades a la UE durant anys.

Traducció al català del dossier publicat al núm. 122 de la revista *Alternatives Econòmiques*,